

KALAUZ

A SIKETNÉMÁK OKTATÁSA ÉS NEVELÉSE TERÉN. HAVI FOLYÓIRAT.

A nagyméltóságu vallás és közoktatásügyi m. kir. Miniszterium 43078/1890. szám magas rendelete értelmében e lapot a hazai összes tanító- és tanítónóképző intézetek ingyen kapják.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:	Felelős szerkesztő és kiadó:	HIRDETÉSEK ÁRA:
Egész évre . . . 2 ft 50 kr.	Scherer István	Soronkint 15 kr.
Egyes szám ára: 25 kr.	Budapest, I. Pálya-utca 3.	Bélyegilleték 30 kr.

TARTALOM: Milleniumi gyűlésünk ügyéhez. *Scherer István*. — A hangok érzékeltetése a siketnémák oktatásánál. (Vége) *Spüler András*. — Adalékok siketnéma-oktatás-ügyünk történetéhez. — Külföldi szemle. — Vegyesek.

Milleniumi gyűlésünk ügyéhez.

Az előkészítő-bizottság egy felmerült esetből kifolyólag szükségét látta annak, hogy gyűlésünkre vonatkozó egyes okmányok közöltessenek. Az alábbiakban közöljük őket, a szükséges kiegészítést fűzvéen hozzájuk. Az első felhívás így hangzott:

„Tisztelt Kartárs!

A túllapon irt pontoknak szives figyelmébe ajánlása mellett kérem, hogy azokra adandó válaszát hozzám — legkésőbb 1894. évi május hó 15-éig — beküldeni sziveskedjék. A vissza nem küldött iverk a *gyűlés eszméjével való rokonszenvezésnek* jeleül tekintetvén, az illető részéről az összes pontokra nézve a *többség határozatában való megnyugvásnak* vétetik.

Kartársi üdvözléttel vagyok

Budapest, 1894. április 10-én. Scherer István,
vezető-tanár.

A pontok a következők:

1. Czélszerűnek tartja-e a Millenium alkalmával siketnéma-tanítói gyűlés tartását Budapesten?

2. Kilátásba helyezi-e, hogy e gyűlésen részt veend?

3. Helyesnek véli-e, hogy azon — tekintet nélkül az oklevélre — minden ténylegesen működő siketnéma-tanító és tanítónő tanácskozási és szavazási joggal birjon?

4. Minő tárgyakat és kérdéseket ajánl a maga részéről a gyűlés tárgyai közé felveendőeknek?

5. Hajlandó-e valamely kérdés előadására vállalkozni?

6. Mely időpontban véli a gyűlés megtartását leg-helyesebbnek?

7. Hány napra terjedhet ki véleménye szerint a gyűlés?

8. Kit gondol elnökül felkérendőnek?

9. Megbiz-e az előzetes intézkedések megtételével? "

A 3-ik kérdés a legfontosabb e pontok közül s erre vonatkozólag az összes visszaérkezett válaszok úgy hangzanak, hogy csak *tényleg működő* siketnéma-tanító birhat e gyűlésen *szavazati* joggal, a miből önkényt következik, hogy a nem tényleg működők csak vendégekül tekinthetők.

Ezt a kérdést többen a kartársak közül e lapokban is megvitatták, a többiek válaszait az „előkészítő-bizottság“ őrizi.

Az összes határozatának figyelembe vételével azután a következő levél küldetett szét az összes kartársaknak.

„Tisztelt Kartárs!

A folyó évi ápril hó 10-én a millenium alkalmával tartandó siketnéma-tanítói gyűlést illetőleg szétküldött felhívás eredményéről van szerencsém a következőkben beszámolni.

Felhívás küldetett összesen 39 kartársnak. A gyűlés tartása mellett nyilatkozott 24, ellene 5, nem válaszolt 10 kartárs. Több, mint fele tehát mellette nyilatkozván, a gyűlést a Millenium alkalmával az „előkészítő-bizottság“ által megállapítandó időben megtartjuk. A kartársak elhatározásáról a vallás- és közoktatásügyi Ministeriumban Szalay Imre ministeri tanácsos urnál jelentést tettem, a ki a gyűlés eszméjét s a kartársak elhatározását helyeselte s a magas kormány támogatását kilátásba helyezte.

A további teendőket, t. i.: a Minister Úr Ő Nagyméltóságánál teendő bejelentést, a gyűlés napjának meg-

állapítását, a megvitatandó kérdések kitűzését stb., illetőleg a kartársak többségének véleménye szerint is egy választandó „előkészítő-bizottság“ fog intézkedni.

Ezen bizottság megválasztását, többekkel történt megbeszélés után, oly módon vélem leghelyesebbnek, hogy minden tényleg működő kartárs szavazzon s *válasszon a tényleg működő kartársak közül* 1 elnököt és 4 bizottsági tagot, a mellékelt szavazó-lapok felhasználásával. E lapokat zárt borítékban — legkésőbb szept. 10-éig küldje be a „Kalauz“ szerkesztőségébe (Budapest, I., Pálya-utca 3.) s a boríték hátlapjára írja fel e szót „szavazó-lap.“ A beérkezett levelek 3 tagu bizottság előtt bontatnak fel s az eredmény a „Kalauz“ legközelebbi számában közöltetik. Megjegyzem, hogy aláírás nélkül, valamint testületileg beadott szavazatok nem fognak érvényeseknek tekintetni.

Számitva azon eshetőségre, hogy a megválasztandó tagok valamelyike bármely okból a választást el nem fogadhatná, vagy időközben állásától megválnék, esetleg egyéb körülmények miatt nem felelhetne meg a bizalomnak, szükségesnek tartottam a bizottság részére azt a jogot kérni, hogy magát kiegészíthesse.

A kartárs további jóakaró támogatását remélve s a jó ügyet figyelmébe ajánlva vagyok

Budapest, 1894. augusztus 12-én

kartársi üdvözléssel

Scherer István

vezető-tanár.

Szavazó-lap.

Alólírt a Millenium alkalmával tartandó siketnéma-tanítói gyűlés „előkészítő-bizottságának“ tagjaiul óhajtom és választom:

Elnökül

Tagokul 1. 2. 3. 4.

Feljegyzítom a bizottságot, hogy az esetleg megürülendő tagsági helyet tetszése szerinti kartárssal betölthesse.

Kelt „

A szavazó-lapok beérkeztén, azok felbontásánál a következő jegyzőkönyv vétetett fel.

Jegyzőkönyv.

Felvétetett Budapesten 1894. évi október hó 6-án a „Kalauz“ szerkesztőségében az 1896. évi millenium alkalmával tartandó siketnéma-tanítói gyűlés előkészítő-bizottságára beadott szavazatok számbavétele tárgyában. Jelen vannak a „Kalauz“ szerkesztősége által ez alkalomra felkért alólirottak.

1. Scherer István, a „Kalauz“ szerkesztője átad 17 drb zárt borítékot, a melyeknek sértetlensége constatálott. A felbontás után 2 szavazó-lap*) miután az jelenleg már tényleg nem működő egyénektől eredt, figyelembe nem vétetett. A megmaradt 15 szavazat szerint — az előkészítő-bizottság elnökéül megválasztatott: Scherer István 11 szavazattal; tagokul: Taritzky Ferencz 11, Berinza János 10, Schäffer Károly 8 szavazattal. A negyedik helyre Borbély Sándor és Klis Lajos**) egyenként 5—5 szavazatot nyervén, az előkészítő-bizottság fog — a szavazó-lapok értelmében — ez ügyben határozni.

A szavazó-lapok, az esetleg felmerülhető kételyekre való tekintettel, megőriztetni határoztatván, ezek megőrzésére a „Kalauz“ szerkesztősége kéretett fel.

Kelt mint fent. Berinza János s. k., Borbély Sándor s. k., Spüler András s. k.

Az időközben, valamint ezután történt intézkedésekről lapunk már kimerítő közléseket hozott, azért ezt mellőzhetjük.

Ennyit tartott szükségesnek az előkészítő-bizottság, minden felmerülhető kételynek előzetes elosztatása czéljából közölni.

Ha mégis bárkinek valami kérdezni valója volna, ha a gyűlés ügyében, a már közlötteken kívül még felvilá-

*) Az egyik Roboz Józsefé, ki midőn a lapot beadta, még tényleg működő siketnéma-tanító volt, a felbontás alkalmával azonban már nem, a másik Lustig Emmáé. (Szerk.)

**) Roboz József is kapott 5 szavazatot, de a bizottság ezt figyelembe nem vehette, miután csak tényleg működő tanítóra és szavazatok tekintethettek érvényeseknek. (Szerk.)

gosítást kívánna, forduljon az előkészítő-bizottsághoz, mely minden tekintetben kielégítő s legmegbízhatóbb válaszokat adhat s készséggel ad is.

Kartársi üdvözlettel

Budapest, 1895. márczius hó 31-én.

Az előkészítő-bizottság nevében

Scherer István

elnök.

A hangok érzékeltetése a siketnémák oktatásánál.

(Vége.)

A zönge nélküli hangoknál pusztán a levegőnek a szájból való kiáramlása érzékeltetendő. Ezen érzékeltetés által veszi észre a siketnéma a folytonos és pattanó hangok közti különbséget. Egyébként az ugyanazon osztályba tartozó hangok képzésénél sem egyforma a levegő kiáramlási módja, a mit szintén érzékeltetés útján vesznek észre a növendékek. Így az explosiv hangoknál a szájból mintegy kilökött levegő különböző erejű, a mi a száj elé tett kézen észrevehető. A spirans hangoknál a szájból kifúvott légáram különböző terjedelmű. Legvastagabb a légáram az *s*-nél, legvékonyabb az *f*-nél: középső helyen áll a *sz* hang.

A zöngés hangok csoportjába tartozó hangok, a légáram kiömlése szerint, ép oly két csoportra oszthatnak, mint a zönge nélküliek. Vagyis ezek is vagy folytonosak, vagy pattanók, csak-hogy még a hangszálagok is működnek. Mindazon hangok, melyek az előbbeni csoportban bennfoglaltatnak, megtalálhatók itt is, de megzöngésítve. Ezen oknál fogva nem is szölok ezeknek érzékeltetéséről, miután a zönge érzékeltetési módja már ismeretes. Legfeljebb annyit jegyzek meg, hogy a légáram kiömlése ezeknél sokkal gyengébb, mint amazoknál. Különösen feltűnő az erőbeli különbség a pattanó hangoknál.

Eddig a hangok, mint önálló elemek érzékeltetéséről szöltam, most áttérek a hangoknak, mint a szavak alkotó részeinek érzékeltetésére. — Itt mindenek előtt azt kell vizsgálni, hogy miért kell a hangokat a szavak tanításánál is érzékeltetni, holott a szavak alkatrészeit, a hangokat, külön-külön már érzékeltettük s a gyermekek azok tiszta kimondására képesek. — Elő-

ször is azért, mert a hangok a szavakban másképen képeztetnek, mint különállón. Így a különálló hangnál a beszédszervezet előbb a képzéshez szükséges helyzetbe lép, ezután képeztetik a hang s végre ismét nyugalmi helyzetébe tér a beszédszervezet. A szavak kimondásánál ez nem így történik. A hangokat össze kell kötnünk, vagyis az egyik hang képzése után nem hozzuk a beszédszervezetet nyugalmi helyzetébe, hanem rögtön átviszszük az utána következő hang képzéséhez szükséges helyzetbe. Phonetikailag szólva, az első hang végző kapcsa s az utána következő hang kezdő kapcsa helyett átmenő kapcsolatot képezünk. Igaz, hogy a beszélő száján is megláthatja a siketnéma ezen most feltüntetett különbséget s azt gyakran érzékeltetés nélkül is utánozza, de egész határozottan csak akkor fogja ezen átmenet lényegét megismerni, ha azt érzékeltetjük. Érzékeltetés nélkül megtörténhetik, hogy a növendék a szónak minden hangját, ha nem külön lélekzetvétellel is — bár ez is előfordulhat — de legalább külön levegőmennyiség kilökésével képezi, holott egy ily levegőmennyiség kilökésével egy egész fonetikai szótagot kell ejtenünk.

De nemcsak a kapcsolatok tekintetében különbözik a különálló hang a szóban előforduló hangtól, hanem a képzés helyét illetőleg is, vagyis a szóban másutt képezzük a hangokat, mint különállón. Néha ugyanis, hogy az átmenet minél gyorsabb lehessen, az egymás után következő két hangot ugyanazon helyen képezzük. Ez nagyon gyakori a magyar nyelvben. Így az *n*-t mindig azon helyen képezzük, a hol a mellette álló mássalhangzót. Pl. Antal, András; int, önt, bent, fent, stb. szavakban az *n*-t (interdentálisán) a *t* helyén, vagyis a fogak között képezzük s nehogy a siketnéma Attal, Attrás, itt, ött lett, fett szavakat olvasson le a szánkról, érzékeltetnünk kell a szavakat s bennük az *n*-t. — Irunk, számolunk, ing stb. szavakban az *n*-t a *k*. képzési helyén artikuláljuk. Ezt tehát szintén érzékeltetni kell. Érzékeltetni kell a szavakat továbbá a bennük előforduló mássalhangzó- és magánhangzótorlódások miatt is, nehogy a mássalhangzók közé határozatlanul képzett magánhangzót, a magánhangzók közé pedig határozatlanul ejtett mássalhangzót szúrjanak. E nélkül tréfál, kréta helyett, majdnem a legtöbben teréfál-t, keréta-t mondanak.

Szükséges továbbá az érzékeltetés a szótagok összefűzése szempontjából is. Megengedem, hogy a szájmozdulatokból is észreveheti siketnémánk azt, hogy a szó kimondásakor nem tartunk nagyobb szünetet annak tagjai között, de mindenesetre javítja s előmozdítja a beszéd folyékonyságát az, ha a siketnémánál a működésérzetet is igénybe vesszük. Ilyen módon megakadályozzuk azt, hogy a szót annyi rövid lélekzetvétellel mondja ki, mint a hány szótagot tartalmaz.

Továbbá a szótagok időtartama miatt is szükséges a szavak érzékeltetése.

Legfontosabb azonban az érzékeltetés szerepe a szóhangsúly tanításánál, mert az előbb említetteket a látás útján is annyira, a mennyire utánozthatják — bár nem ajánlatos azt megkísérteni, — de a hangsúlyt nem fogják a pusztulát látás után eltalálni, hacsak arczkifejezéseinkkel és testmozdulatainkkal azt természetellenesen tudomásukra nem hozzuk. Ez pedig nagy hiba volna nemcsak azért, mert ezáltal ő maga is arra szoknék, hogy a beszédet furcsa taglejtésekkel és visszataszító arczkifejezésekkel kísérje, hanem azért is, mert hozzá szokik az ily beszédhez, miért is az ily módon beszélő szakembert megérti, de másokat, kik nem markirozva beszélnek, nem.

Szükséges az érzékeltetés az írás szempontjából is. Valamint a hallógyermek úgy írja egymásután a szó hangjait, a mint azokat a kiejtésnél egymásután hallja, úgy a siketnéma azon módon rakja egymásután a betűket, a mely egymásutánban hangjaikat kimondani érezte. Míg tehát a halló gyermek az írásnál leginkább fülére támaszkodik (mivel a legtöbb szó a kimondás szerint iratik), addig a siketnéma többnyire a beszédszervek működésének érzetére építi az írást. Ha tehát a tárgyat szemléltettük, nevét kimondtuk s kimondattuk, a szót érzékeltettük: felbontjuk azt elemeire, hangjaira. Ha a gyermekek nem tudják a benne levő hangok egymásutánját, még egyszer mondjuk el a szót s érzékeltetjük. Valamint a kimondás elve szerint nem írhatja helyesen a halló az összes szavakat, úgy a működésérzetre sem alapíthatni az írást minden szónál, mert akkor állj, helyett ály-t, menj helyett meny-t, szaladj helyett szalagy-t írna siketnéma növendékünk.

Végre még a szavak beemlézését illetőleg sem jár haszon nélkül az érzékeltetés, már csak azon oknál fogva is, mert azt — mint Simon Antal is mondá — sokkal hamarabb fogjuk fel és tartjuk meg, a minél több érzék működik. A mely siketnéma, valamely tárgy felmutatásánál vissza tud emlékezni azon érzetre, mely az illető szó első tanítása alkalmával beszédszerveinek működése folytán előállott, az többé-kevésbbé ki is tudja mondani a szót.

Láttuk tehát, hogy a szavak érzékeltetése több oknál fogva hasznos és szükséges. Most pedig térjünk át arra, miképen történik az érzékeltetés.

Mínhogy a szavak zöngével bíró és zöngével nem bíró hangokból állanak, ennél fogva úgy a hangszálagok rezgésének, mint a szájból kiáramló levegőnek érzékeltetéséről lehet szó. Ha a gyermek kiejtése azért rossz, mert a szó magánhangzóit nem ejti ki tisztán, akkor a zöngék érzékeltetésére fordítunk nagyobb gondot, mely esetben a gyermek egyik kezét vagy

gégénkre, vagy mellünkre teszszük, másikat pedig saját testének megfelelő helyéhez tetetjük; ha azonban a zöngével nem bíró hangokban van a kiejtésbeli hiba, akkor inkább ezek érzékeltetésére terjeszkedünk ki, miért is a kezét szánk elé teszszük s úgy ejtjük a szót.

Lehet azonban e két módot összekapcsolni, vagyis az egyik kezét gégénkhez, vagy mellünkhöz, a másikat pedig szánk elé teszszük, mely esetben csak a mi testünkön érzékeli a hangokat, de nem egyúttal a magaén is. Ha azonban ily módon kimondtuk a szót, akkor pusztán az ő testén történik az érzékeltetés.

Különösen kezdetben szükséges, hogy a gyermekek a szájból áramló levegőt és a zöngét egyszerre érzékeljék; később elég ha egy helyen, rendesen a gégén, történik az érzékeltetés. A felső osztályokban pedig már szükségtelen az érzékeltetés, mert ott már a gyermekek kiejtésének olyannak kell lennie, mely nem szorul érzékeltetés által való javításra.

Látni tehát, hogy az érzékeltetés módja, vagyis inkább helye, a gyermekek kimondásától függ. De látni való az is, hogy a szavak érzékeltetése nem a bennük foglalt hangok egymásutáni külön érzékeltetéséből áll. Helytelen volna az *ing* szónak olykép való érzékeltetése, hogy a gyermek kezét az *i* miatt előbb fejünk búbjához, azután az *n* kedvéért gégénkhez, majd a *k* képzésénél kilökött levegő érzékeltetése kedvéért szánk elé tennők, miközben a másik kezével saját testének ugyanazon részeihez kapkodna. Helytelen pedig azért, mert ilyképen nem érzékeltethető a hangoknak egymásba való olvadása, továbbá helytelen azért is, mert ezáltal könnyen arra szokik, hogy csak az ily kézmozdulatokkal kísért beszédet érti meg, már pedig ez legkevésbé lehet célunk, mert halló embertársainál azt nem fogja láthatni.

Van a helytelen érzékeltetésnek egy neme, mely azért keletkezik, mert a tanító a hangok egymásutánját akarja a siketnémával felfogadni, a minek kedvéért azután a szó minden hangját úgy és ott képezi, a hogyan és hol azok, mint különálló hangok képeztetnek. Ez által tehát szintén megakadályozzuk a hangolvasás kifejlődését. Így lehet pl. az *ing* szót úgy is kiejteni, hogy a benne levő *n* hangot alveolarisan (a felső foghúsnál) képezzük, holott azt minden ember gutturalisan képezi. Egészen más hangképet lát tehát a gyermek az *ing* szó kimondása alkalmával az *n*-nek alveolaris képzése folytán, mint a gutturalis képzésnél. Minthogy célunk az, hogy a siketnéma az embertársai beszédjét értse meg, nekünk sem szabad másképen beszélnünk, mert ezáltal könnyítjük ugyan a növendék munkáját az intézetben, de nehezítjük a hangolvasás ügyesítését. — A szó hangjait más embernél úgy sem olvashatják le úgy,

a mint azok egymásután következnek, a hangolvasásnál tehát csakis a szónak a rendes kimondáskor látható képére lehet kiterjeszkedni.

Ezzel kapcsolatban egy másik hibáról is kell szólanom, mely a szavaknak pusztán a szem útján való észrevételése alkalmával fordulhat elő. — Ezen hiba abból áll, hogy a tanító, a szó előmondása alkalmával, hol a gégére, hol a száj elé, hol feje búbjára, néha pláne az orrára mutat, hogy a növendékek a hasonló szájállásu hangokat fel ne cseréljék. Így a g és k, d és t, v és f, z és sz, zs és s, m és p, n és l, ny és ly, gy és ty, ugyanazon helyeken képeztetnek, artikuláltatnak, n és t, i és é, á és e pedig nagyon hasonló szájállásuak. — Ha most valaki, csak azért, hogy a gyermek valamely hang helyett hozzá hasonló szájállásu más hangot ne mondjon, folyton a képzés különbségére mutat, szánt-szándékkal lustítja el a gyermekeket, kik inkább a beszélő kezét figyelik meg, mint azon csekély különbséget, mely a hasonló szájállásu hangok közt mégis felfedezhető. Az *i* hangképe eléggé különbözik az *é* hangképétől azáltal, hogy a szájnyílás nála szűkebb, mint az *é*-nél, minek tehát beszédközlésben a fejbúra mutatni.

Végül még a mondatok érzékeltetéséről fogok röviden szólni. A mondatok érzékeltetése úgy a beszéd folyékonysága, mint a mondathangsúly érdekében történik. A folyékonyság érdekében nem szabad megengedni, hogy a gyermek minden szót új lélekzetvétel mellett ejtsen ki, továbbá a mondat azon részeit, melyek egy fonetikai egésznek képeznek (jelző és jelzett szó, főnév és névutó, igehatározó és ige stb.) úgy kell egymással összekapcsoltan kimondani, mintha egy szót képeznének. Ezt pedig eleinte érzékeltetés mellett kell gyakorolnunk, később, midőn már ügyesebb a gyermek, a száj mozdulatokból is észre veszi, hogy mely tagjai a mondatnak olvasztatnak egybe.

A mi a mondathangsúlyt illeti, itt is lehetne kézmozdulatokkal a gyermekeket arra figyelmeztetni, hogy a mondat mely tagját emeljék ki, de kezdetben elkerülhetlenül szükséges, hogy azt érzékeltessük, annyival is inkább, mert enélkül úgy sem találják el a mértéket, melylyel a kiemelés történik. Némely gyermek arcának minden izmával azt mutatja, hogy ő azt a hangsúlyos tagot nagyobb erővel akarná képezni, de tényleg legcsekélyebb nyomatókat sem ad e szónak, sőt az is megesik, hogy hangot is alig hallat, míg más gyermek oly kiabálást visz véghez, mely semmi szín alatt sem engedhető meg.

Természetes, hogy a mondathangsúly érzékeltetése alkalmával egyúttal a beszéd folyékonyságát is kénytelen a siket-néma érzékelni.

Végre némely gyermeknél a fejhang megszüntetése, másnál az orrhangu beszéd leszoktatása miatt vagyunk kénytelenek érzékeltetni.

A fejhang megszüntetését csakis a természetes beszédnek a mellen való érzékeltetése által érhetjük el. Az érzékeltetésnek azért kell a mellen történni s nem a gégén, mert a fejhang beszédnél a mell nem rezeg, a gége azonban igen. Hogy tehát a gyermek a saját mellén is rezgést vehessen észre, le kell szállnia hangjával.

A nasalis beszéd gyógyításánál a beszédszervek működésének megfigyeltetése mellett csakis az érzékeltetés szolgálhat eszközül. — Hogy az orrhang beszéd létrejöttét elő ne idézzük, nem szabad az orrhangokat az orron érzékeltetni s pedig a következő okból. Valamely szónak, pl. nap hónap, a gégén való érzékeltetése alkalmával úgy veszi észre a gyermek, hogy a hangszálalagok nemcsak az *n*-nél, hanem az *á*-nál is rezegnek. Ha most a *nap* szót az orron érzékeltetjük, s pedig csakis az övén, akkor az *n* kimondása után *a*-t is úgy igyekezik kimondani, hogy az orron a rezgést továbbra is érezze, miért is az ajkakát az *a* helyzetébe viszi, de a nyelvet nem s orrhangot képez.

Ennyit akartam szólni a hangok érzékeltetéséről.

Spüler András.

Adalékok siketnéma-oktáatsügyünk történetéhez.

Péterfy Sándor az 1848-diki tanügyi kongressusról kimerítő s rendkívül érdekes dolgozatot bocsátott közre, melyből átvesszük a bennünket különösen érdeklő részt:

A siketnémák neveléséről és oktatásáról.

1. A siketnéma gyermekek nevelésének is az lévén a célja, hogy e szerencsétlen növendékekből erkölcsös, értelmes és vallásos embereket képezzünk, gondoskodnunk kell: 1-ször arról, hogy a siketnémák szellemi erői felébresztessenek és minél inkább kiképeztessenek, másodszor pedig arról, hogy még a legszegényebb sorsu siketnémák is elsajátíthassanak valamely olyan ügyességet, mesterséget, avagy művészetet, még pedig testi épségüknek és egészségüknek a megóvása mellett, a mely biztosíthatja jövőjüket és képesítheti őket honpolgári kötelességeik teljesítésére. Eme nemzeti és emberbaráti feladatok megoldása érdekében szükséges:

a) Hogy az ide s tova félszázad óta szép sikerrel működő váczi siketnéma-intézet iránt való érdeklődés minél szélesebb körben felébresztessék és hogy ezen intézet működésével a néptanítók minél alaposabban megismerkedjenek.

b) Hogy a kisdédóvó- és tanítóképző intézetek növendé-

keiket a siketnéma-oktatás módszerének lényegébe beavassák, hogy így azok az életbe kilépve képesek legyenek a velük egy helységben lakozó siketnéma gyermekek ébredező szellemét addig is észszerűen gondozni, míg nem őket valamely rendszeresen vezetett siketnéma nevelő-intézetbe el lehet helyezni.

2. Óhajtandó, hogy az oly városokban, a melyekben kiseddóvó-, avagy tanítóképző intézetek léteznek s esetleg létesülni fognak, siketnéma-iskolák is szerveztessenek, hogy így a kiseddóvó- és tanítóképző intézetek növendékei magukat a siketnémák oktatás módjában gyakorlatilag is kiképezhessék.

3. A siketnéma-oktatás mintaiskolájául a váci siketnéma-intézet szolgáljon, a melyben arról is kell gondoskodni, hogy azok a tanítók, a kik egészen a siketnéma-ügy szolgálatába kívánnak lépni, a lehető legtökéletesebb szakszerű kiképeztetésben részesülhessenek.

4. A siketnéma-ügy érdekében kívánatos, hogy a siketnéma-intézet Vácra Budapestre helyeztessék át; mert itt könnyebb szerrel lehet arról gondoskodni, hogy az intézet növendékei a nekik megfelelő iparágakban és művészetekben kiképeztessenek. Ezenkívül az áthelyezés mellett szól először az, hogy a fővárosban az egyetem orvosi tanári kara is könnyebben megadhatja az egyes nehezebb esetekben a szükséges felvilágosításokat és útmutatásokat az intézeti oktatóknak, nevelőknek, másodsor pedig az, hogy van már is a fővárosban papnevelő intézeten kívül tanító- és kiseddóvó-képzőintézet is és így itt sokkal több oly, a nevelésre és tanításra hivatott egyén ismerkedhetnék meg könnyű szerrel a siketnéma nevelés-ügy lényegével, mint Vácott.

5. Miután e hazában 8000 siketnémánál is több található, szükséges, hogy az országgyűlés törvényhozás útján rendezze a siketnémák nevelés ügyét.

Ezt a javaslatot a vakok nevelésére vonatkozóval együtt 1848 jul. 23-án tárgyalta és fogadta el a kongresszus. Beterjesztették pedig Hoványi János és Kolonits Antal, mint a „Jótékonyági intézetek ügyében fáradozó albizottság tagjai.”

Külföldi szemle.

Az amerikai intézetek.

(Vége.)

*Cincinnati*ban 1886-ban német módszerű intézetet nyitottak. Eddig 44 növendékük van. A négy évfolyam elvégzése után a növendékeket a nyilvános iskolákba küldik. Nők tanítanak.

A la Crosse-intézetben (oral school) 1887. óta 1 nő tanít. Ez utóbbi évben 9 gyermeket tanított, a kik négy év után a nyilvános iskolába küldetnek.

A *Texas*-intézet siketnémák és vakok számára (szinesek) 1887-ben nyílt meg államköltségen 17 növendékkel, kik közül 8 volt siketnéma. 1893-ban 86 gyermeket neveltek, köztük 40 vakot. Módszer a vegyes. Ipart is űznek.

A *North-Dakota*-intézet 1890-ben nyílt meg 23 gyermekkel. A német módszert űzik.

A *Toledo*-intézet szintén 1890. óta működik, valamint a *Wausan*-intézet is, mely utóbbi 7 növendékkel nyílt meg.

A harmadik kötetben azok az intézetek vannak felsorolva, melyeket az egyesült államokban a felekezetek s magánosok állítottak fel 1817-től kezdve, továbbá a Canadában és Mexico-ban létesítettek. A megszűnt intézetek és iskolák felsorolása s függelék teszik teljessé a kötetet.

A magánintézetek sorában a *Wipple* családi iskolája Mysticben van első helyen említve. Ez az iskola 1869 óta áll fenn, jelenleg 30 növendéke van. Nők tanítanak.

A *német evang.-lutheranus* intézet North Detroitban, Michigan államban van. 1873-ban az evang. egyház által létesített s két növendékkel nyílt meg. Módszerük a német s így is nevezik el. 1893-ban 40 növendékük volt. Vatter J. tankönyveit használják. Eddig felvettek 183 gyermeket.

A *St. Johns*-intézet St.-Francisban 1876 óta működik s a tanítás mellett kéziiparral is foglalkoztatja növendégeit.

A *Knapp-féle* intézet siketnéma osztálya Baltimoreban 1877-ben kapta az első növendéket. Két évvel később már 18 növendék volt, kiket 2 tanító tanított. A módszer a német. A siketnémák a halló növendékkel együtt vannak. 1893-ban 24 siketnéma és 268 halló növendéke volt az intézetnek.

A *Mc.-Coven* iskola Englewoodban tisztán a beszélést űzi. 1883-ban nyitattott meg s kisedővódával van egybekötve. Itt is nők tanítanak.

A Chicagói „*Ephpheta*“-intézet megnyitásakor 2 növendéket vett fel, s már az év végén 15-re szaporodott a számuk.

Eleinte csak bejáró növendékei voltak. 9 év alatt 134 gyermeket vettek fel s 1893-ban 77-en voltak. A kiadások adakozásokból fedeztetnek.

A *Mariae Consilia* intézet St.-Louisban szintén 1885-ben nyílt meg, katolikus siketnémák számára. Apácák tanítanak a vegyes módszer szerint 25 leánynövendéket.

A *Keeler-féle* magán-intézet New-Yorkban 1885-ben létesült, a német módszer alkalmazása mellett, a jelek kiküszöbölésével. A növendékek létszáma 9.

A *St. Mary*-intézet St.-Paulban katolikus növendékek számára 1886-ban 9 növendékkel nyílt meg. A jelenlegi létszám 45. Vegyes módszert használnak. Műhelyük is van. Adakozásokból tartatik fenn.

A *Sarah Fuller*-intézet West-Medfordban kisdud siketnémák számára 1888-ban nyílt meg. Megnyitása óta 27 gyermeket fogadott be. Német módszerük van. 5 éves korban veszik fel a növendékeket s évi eltartásuk 150 dollár.

Az *Eastern-Jova*-intézet Dubuqueben ugyancsak 1888 óta áll fenn. 18 bejáró növendéket tanítanak.

A *Washingtoni* gyermekkert és elemi-iskola halló és siketnéma gyermekek számára együtt neveli a hallóval a siketnémát. 1891-ben 22 halló mellett csak 1 siketnéma volt.

Az *Albany*-intézet 1893-ban létesült. A német módszer alkalmazása mellett fogják a gyermekeket tanítani. Eddig 16 növendék nyer oktatást.

A *Notre-dame*-intézet leányok számára Cincinnati-ban 1890 óta működik. Ingyenes oktatást kap 12 bejáró.

A *Holy-Rosary*-intézet Chinchubában 1890-ben katolikus gyermekek számára állíttatott fel. Jelenleg 27-en vannak. Használják a Verrier-féle „Audigéne“-t.

A *Warren*-intézet Delawareban 1890-ben nyílt meg. A német módszer szerint tanítanak nők 6 gyermeket 3 éves koruk óta.

A *Philadelphiiában* 1892 létesült intézet a siketnéma gyermekeket előkészíti az intézetbe belépésre. Az állam és magánosok adakozásából áll fenn. 2—8 éves korig készítik elő a gyermekeket. Jelenleg 18 növendékük van.

A *Clevelandi*-iskola 1892-ben nyílt meg 12 bejáró növendékekkel.

Az egyesült államokban e szerint van összesen 79 nyilvános és magán intézet.

A Kanada államban létesített intézetek sorát a *Mile-end*-katolikus intézet nyitja meg. Ennek értesítője francia nyelven van írva. 1830-ban nyílt meg egy kis intézet, mely azonban 1834-ben megszűnt. 1850-ben újra létesült intézet a montreali püspök Bourget Ignác támogatásával. Vegyes módszert használnak. A növendékek ipart is tanulnak s kiterjedt mezőgazdaságuk lévén, az idősebbeket itt is felhasználják. A keletkezés óta körülbelül 700 növendéket képeztek ki. A növendékek létszáma 115—130 között váltakozik. Barátok tanítanak. 8 évfolyamuk van.

A leányok számára szintén van egy intézet Canadában, melyben apácák tanítanak. Ez az intézet 1851-ben ugyancsak Bourget püspök buzgólkodásából nyílt meg. Eddig 739 növendéket vettek fel. Vegyes módszert használnak. Növendékeik száma 146, illetőleg az ipari munkát tanulókkal együtt 172.

A *Halifax*-intézetet 1857-ben 4 növendékekkel nyitották meg.

Az *Ontario*-intézetet Bellevilleben 1870-ben nyitották meg 100 növendékekkel. 1891-ben 285-en voltak.

A *Makay*-intézet vakok és siketnémák számára Montre-alban 1870-ben közadakozásból létesült protestáns növendékek számára. 16 növendékük volt. Módszer itt is vegyes.

A *Frederickton*-intézet 1882-ben nyílt meg 6 növendékkel.

A *Manitoba*-intézet 1888 óta áll fenn. 8 növendékkel nyitották meg s jelenleg 40 van az intézetben. Jelelést üzik s csak 5 növendéket tanítanak a beszédre.

A Canada állam intézetei után a Mexicóban felállított egyedüli intézet leírása következik. Ez az állami intézet 1867-ben Mexikóban nyílt meg. A francia módszer szerint tanítottak eleinte, 1883 óta a német módszerrel is kísérleteznek. Iparos képzést is nyújtanak s van kertészetük. A növendékek létszáma 34; 9—12 éves korban veszik fel az új növendékeket.

Ezzel a tényleg létező és működő intézetek száma ki van merítve.

A következő fejezetben a volt, de már megszűnt intézetek vannak felsorolva. Volt pedig ilyen 1817—1893 évek között összesen 43.

Egy részük czímet változtatva maig is fenn áll, más részük azonban teljesen megszűnt.

A következő fejezet az amerikai siketnéma-tanítók gyűléseivel foglalkozik. Az első ilyen gyűlést 1850. aug. 28—30-án tartották meg New-Yorkban s részt vett benne 6 intézet 35 tanítóval. A második gyűlésen 1851-ben csak 3 intézet szerepelt míg a 12-diken 1890-ben ugyancsak New-Yorkban 50 intézet 240 tanítóval vett részt, azonkívül volt e gyűlésnek 106 tiszteletbeli tagja is. 1870 óta minden negyedik évben tartanak gyűlést.

1868 óta az intézetek igazgatói és főnökei is tartanak külön gyűléseket 4 évenként. Eddig 7 gyűlésük volt. Az elsőn 17 igazgató, az utolsón 1892-ben 32 vett részt. Ez alkalommal 47 tiszteletbeli tagja is volt a gyűlésnek.

1890-ben a New-Yorkban tartott gyűlés alkalmával egyesület is alakult, a mely a siketek beszédre tanítását kívánja előmozdítani. Ugyanezen fejezetben van két rendkívül érdekes táblázat. Az első az összes amerikai tanítókat illeti. 1884-ben volt e szerint 508 tanító és pedig 155 siket és 353 halló. A beszéd tanításnál alkalmaztak 1886-ban 134 halló tanítót, az összesnek 32·80%-át. 1891. év végén volt összesen 686 tanító és pedig 167 siket és 519 halló. A beszédtanítást ekkor már 260 halló tanító űzte, az összesnek tehát 50%. Ez adatokból látjuk, hogy az újabb időben a francia módszer mindinkább tért veszít s az amerikai intézetek is nagyobb súlyt helyeznek a beszéd tanítására.

A második táblázat ugyanezen évekről a növendékek létszámát tünteti fel. Volt pedig 1884-ben 7,482 növendék az intézetekben, kik közül 2,041-et tanítottak beszédre, az összesnek

tehát 27²⁰/₀-át. 1891 év végén az összes növendékek száma volt 9,232, kik közül 4,245-öt tanítottak beszélni, tehát az összesnek 46⁰/₀-át.

Az 1891-ik évben 45 tanítóval többet alkalmaztak, mint az előzőben s ezek mindegyike a beszéd tanítás végett lett felvéve.

A következő szakasz a nyilvános siketnéma-iskolákról szól, melyeket egy társaság tart fenn Wisconsinban. 3 ilyen iskola van.

1872 óta egy társaság gondoskodik arról, hogy a siketnémák kellő vallási műveltséget érjenek el. A társaság feje Gallaudet Tamás, kinek New-Yorkban az elaggott és beteg siketnémák számára van menháza.

E kötet végén van lajstroma azon lapoknak, melyek a siketnéma-ügy szolgálatában állnak. Van pedig 32 hetenként, 8 félhavonként, 8 havonként, 1 félnegyedévenként, 1 negyedévenként, 1 esetről-esetre, 1 kéthetenként s 3 naponként megjelenő lapjuk. Ezek nagy része az egyes intézetekben az intézet növendékei számára jelenik meg.

Bezárja e kötetet a működő siketnéma tanítók névsora és a Volta-Bureau által 1883 óta kiadott művek jegyzéke.

Röviden, a mennyire lapunk tere megengedte, felsoroltam azokat az adatokat, a melyek reánk nézve is különösen érdekesek. Talán egy más alkalommal, ha bővebben is tanulmányozhatom ez érdekes munkát, benyomásaimat is közölni fogom s kitérődek azokra a tanulságokra, a melyeket úgy általában, valamint egyes részletekre vonatkozólag is merittem.

Rendkívül érdekesnek s kíváncsúnak találnám, hogy mi is utánoznók az amerikai intézetek példáját s a Millenium alkalmával teljes képét nyújtánók a hazai intézeteknek s azok működésének.

Vegyesek.

Megbizatás. A Nagyméltóságu magyar kir. vallás- és közoktatásügyi Ministerium Roboz Józsefet, a dadogók és hebegők állami tanfolyamának vezetőjét, az összes hazai emberbaráti intézetek megvizsgálásával megbizta. Tervbe van ugyanis véve az összes emberbaráti intézetek fölé szakfelügyeletnek a szervezése.

Az 1848-iki tanügyi kongresszusról. Az első egyetemes és közös magyar tanító gyűlés dolgozatai után — Péterty Sándor. — Nagy gonddal és fáradsággal összeállított füzet ez, mely röviden mindazon nevezetesebb mozzanatokot felemlíti, a mik a gyűlést megelőzőleg s a gyűlésen történtek. A bennünket közelebből érdeklő részt lapunk más helyén közöljük. A gyű-

lésen résztvettek a váci intézetből — akkor egyedüli intézetből — *Kolonits Antal* igazgató, *Fekete Károly* és *Morlin János*. A nagyérdekű füzetet, melynek ára 25 kr. s melynek tiszta jövedelme az „Eötvös-alap“ javára fordíttatik, melegen ajánljuk kartársaink figyelmébe. — Kapható *Singer* és *Wolfner* könyvkereskedésében.

A II. orsz. és egyetemes tanügyi kongresszus előkészítő-bizottságától nyert megbízatáshoz híven a kongresszus szervezése czéljából az *országos gyűlést* ezennel egybehívjuk. A gyűlés 1895. *április 11-én*, nagycsütörtökön, d. u. 4 órakor Budapesten, a *Lipót-utczai városháza* közgyűlési termében fog megtartatni.

Az orsz. szervező gyűlés tárgyai lesznek:

1. A II. orsz. és egyetemes tanügyi kongresszus szervezete.

2. A kongresszus „összes ülésé“nek tárgyai. Előadó: *dr. Beke Manó*, középiskolai tanár.

3. A rendező-bizottság megválasztása.

A gyűlést eshetőleg közvacsora követi.

Az előkészítő-bizottság márczius 8-án hozott határozata értelmében az orsz. szervező gyűlés tagjai lehetnek:

a) az előkészítő-bizottság tagjai; b) az egyesületek és testületek küldöttei; c) a nevezettekén kívül azok, kik a 2 frt tag-sági díj lefizetésével a kongresszus tagjaiul jelentkeznek.

Ezek szerint az érdekelteket tisztelettel meghívjuk és felkérjük a tekintetes tanítói és tanári egyesületeket és testületeket, hogy képviseltetésökről gondoskodni sziveskedjenek.

Budapest, 1895. márczius 14.

Dr. Heinrich Gusztáv, elnök.

Nagy László, titkár.

Felhívás az emberbaráti intézetek tanítóihoz. *Somlyay József*, *Magyar József*, *Szöts András*, *György Aladár*, és *Scherer István* aláírásával a fenti című felhívás bocsáttatott ki, melyben az emberbaráti intézetek ügyének országos szervezése, az internatusos intézetek nevelési kérdésének megoldása, az emberbaráti intézetek számára külön tanítóképzés szükségességének kérdése, illetőleg ezen kérdések tisztázása állíttatván fel főczélul, felhívják az ezen intézetekben működőket, hogy egyesületet alapítsanak, mely e kérdéseken kívül az egyesek érdekeinek előmozdítására is volna hivatva. A felhívást, mely a kartársaknak is megküldetett, melegen ajánljuk figyelmükbe.

A „**Cházár szobor**“ alap javára ifj. Hajnal Albert gyűjtéseként 1 frt vettünk. Ehhez hozzájárultak: *Oros Kálmán* 10 kr., *Homolka Gy.* 11 kr., *Vaszari L.* 10 kr., *Schreck Zs.* 10 kr., *Reiss Z.* 10 kr., *Forrai A.* 10 kr., *Forrai Hilda* és *Vilmos* 10 kr., *Schock L.* 10 kr., *N. N.* 10 kr., *N. N.* 9 krral. Az eddigi gyűjtés 192 frt 60¹/₂ krral együtt van jelenleg 193 frt 60¹/₂ kr.

Scherer István.